

VLASTNÉ MENÁ A ICH POUŽITIE¹

Marián ZOUHAR

D. Kamhal sa vo svojej stati [2] zaoberá niektorými zaujímavými témami, ktoré súvisia s významom a referenciou vlastných mien. Uvádza viacero argumentov, ktoré podľa neho jasne ukazujú, že taký prístup k vlastným menám a ich sémantike, aký zastávajú filozofi, ktorí idú v stopách raného Wittgensteina a Russella, nemôže byť správny. Jeden z hlavných problémov, na ktorý naráža takýto prístup, spočíva podľa Kamhala v nasledujúcej chybe:

Pri uvažovaní o jazyku, výrazoch jazyka a ich funkciách sa často dopúšťame tejto chyby: v snahe ponúknuť teóriu fungovania nejakého druhu jazykových výrazov vyberáme z množstva úloh, ktoré v jazyku hrajú, jedinú, pomocou ktorej definujeme príslušný druh výrazov, napríklad vlastné mená. ([2], 35)

Naráža pritom na skutočnosť, že za paradigmatický príklad použitia vlastného mena sa pokladá práve referenčné použitie. Všetky ostatné spôsoby používania vlastných mien sa pritom ignorujú. Preto sa napríklad možno stretnúť s tým, že referovanie sa uvádza ako jedna z nevyhnutných podmienok, ktorú musí výraz spĺňať, aby sa mohol pokladať za vlastné meno. To je podľa Kamhala chybný prístup. Príkláňa sa skôr k stratégii, ktorú možno nájsť najmä v prácach neskorého Wittgensteina, ktorý je vraj podnetný práve preto, že si uvedomil túto chybu a začal obhajovať pluralitu použitia (a tým aj významu) vlastných mien.

Nie všetky argumenty, ktoré Kamhal uvádza, sa mi však zdajú presvedčivé, preto musím polemicky zareagovať aspoň na niektoré jeho myšlienky. V tomto príspevku sa chcem sústrediť len na niekoľko z tých tém, ktoré Kamhal otvára. Predovšetkým sa pokúsím obhájiť tézu, že všetky relevantné použitia vlastných mien (pojem relevantného použitia spresním) sú *de facto* referenčnými použitiami. Kamhal uvádza množstvo príkladov údajného nereferečného použitia údajných vlastných mien. Oba výskyt výrazu „údajný“ chcem v príspevku zdôvodniť. Najprv však uvediem jednu metodologickú poznámku o teóriách a zjednodušovaní.²

---

¹ Táto štúdia vznikla v rámci vedeckého projektu *Sémantika a pragmatika vlastných mien* podporeného grantom Univerzity Komenského č. 10/2003/UK.

² Ďalšia dôležitá téma, o ktorej Kamhal diskutuje a o ktorej sa môžem len stručne zmieniť, sa týka teórií významu vlastných mien. Musím s Kamhalom súhlasiť v jednej veci: správne odmieta stotožňovať význam vlastného mena s jeho nositeľom (referentom, denotátom). Tvrdí však aj niečo viac, s čím už súhlasím nemôžem. Zdá sa, že sponchyňuje legitimitu sémantických *teórií* vlastných mien, lebo otázka „Čo je významom vlastných mien?“ je podľa neho chybná. Takto sa

Nemyslím si, že istá miera zjednodušenia, o akej hovorí aj uvedený citát, škodí. Vždy, keď sa hovorí o zjednodušovaní, treba sa pýtať na cieľ alebo zámer, ktorý sa tým sleduje. Prečo potrebujeme takéto zjednodušovanie v prípade vlastných mien? Prírodzene, má ísť o pokus vymedziť kategóriu vlastných mien, teda nájsť určité charakteristiky, ktoré nám umožnia zoskupiť všetky vlastné mená (a iba vlastné mená) do jednej triedy. Lenže aj potreba vyčleniť kategóriu vlastných mien sa vždy spája s určitými dôvodmi, ktoré sú spravidla dané určitými teoretickými požiadavkami. Zjednodušovanie má zmysel, pokiaľ sa uskutočňuje vzhľadom na nejaké ciele. Ak chceme vybudovať akúkoľvek teóriu, musíme mať v prvom rade jasnú predstavu o tom, čoho sa má teória týkať. Zjednodušovanie je v tejto súvislosti naozaj častý a potrebný jav.

Uvediem príklad, ktorý súvisí aj s Kamhalovou staťou. Ako som už uviedol, Kamhal odmieta tvrdenie, že vlastné mená sa používajú len referenčne, ale uvádza prípady, v ktorých sa podľa neho vlastné meno vyskytuje aj v iných použitíach. Odmieta preto vymedzovať kategóriu vlastných mien ako triedu takých výrazov, ktoré referujú.³ Lenže keď triedu vlastných mien identifikujeme takto, robíme to iba preto, že potrebujeme vymedziť sféru záujmu *teórie referencie*. Bolo by nanajvýš čudné, keby sme teóriu referencie vlastných mien mali formulovať aj pre výrazy, ktoré síce bežne zaraďujeme medzi vlastné mená, ale ktoré nereferujú, resp. im z nejakého dôvodu chýba referent. Teória referencie pre nereferujúce výrazy je jednoducho absurdná. Ak teda filozof, ktorý chce vysvetliť referenciu vlastných mien, povie, že pod vlastnými menami bude rozumieť iba referujúce mená a od ostatných výrazov bude abstrahovať, nemôžeme mu vyčítať ignorovanie skutočnosti, že mená sa dajú

---

pýtať nemôžeme, lebo neexistuje nič, čo by sme mohli pokladať za význam, ktorý vlastné meno vyjadruje v každom použití. To znamená, že z jednothvých prípadov sa nedá urobiť patričné zovšeobecnenie. takže budovanie teórie nie je legitímne, resp. nikdy nebude úspešné (pokiaľ pod teóriou nechceme rozumieť iba vymenovanie jednothvých prípadov, čo by sme, pravda, sotva chceli pokladať za teóriu v pravom zmysle slova). Nazdávam sa, že v tejto námietke je prítomná istá dávka wittgensteinovskej demagógie. V prvom rade, určite by nikto nechcel klásť otázku „Čo je významom vlastných mien?“ len tak, z rozmaru. Bola by to zbytočná a nepochopiteľná činnosť (a zrejme ani nie je celkom jasné, čo takáto otázka sama osebe má znamenať). Na druhej strane je však celkom prirodzené klásť túto otázku v rámci nejakej celkovej teórie významu. Ak túto otázku filozofi kladú, tak iba v nadväznosti na celkovú teóriu významu. V podstate sa pýtajú, čo vlastné mená znamenajú, ak prijmeme určité princípy, na ktorých stojí daná teória významu — nepýtame sa, čo vlastné meno znamená, ale sa pýtame, čo znamená napríklad v kontexte transparentnej intenzionálnej logiky. Analogicky, a možno korektnejšie, by sme sa mohli pýtať, čím prispievajú vlastné mená k významu viet, v ktorých sa vyskytujú. Tu už nás nezaujímá význam vlastného mena *osebe*, ale iba to, ako vplýva vlastné meno na význam celých kontextov, v ktorých sa vyskytuje. A ak má otázka „Aký je význam vlastného mena?“ znamenať práve toto, tak nevidím dôvod, prečo by sme mali spochybňovať jej legitimitu.

³ Poznamenávam, že ak jednou z charakteristických čŕt vlastných mien je to, že ide o referujúce výrazy, nemá to znamenať, že každý referujúci výraz má byť vlastným menom, ale iba to, že ak má byť nejaký výraz vlastným menom, musí aj referovať.

použiť aj inak, resp. že nie každé meno musí referovať. Kategóriu vlastných mien sme takto vymedzili pre určité teoretické účely, nie z nejakého rozmaru.

Výsledkom takéhoto určenia kategórie vlastných mien môže byť zavedenie akejkoľvek kategórie pravých vlastných mien, voči ktorým sa vymedzuje kategória nepravých vlastných mien (patria do nej práve výrazy, ktoré chceme pokladať za vlastné mená, ktoré ale nereferujú). K pravým vlastným menám podľa Kamhala dospievame iba preto, že keď stanovíme referovanie ako nevyhnutnú podmienku pre vlastné mená, mnoho vlastných mien z tejto kategórie vypadne, preto pre tie, ktoré v nej zostanú, potrebujeme nejaké špeciálne označenie. Takto podľa neho vzniká mýtus pravých vlastných mien. Prirodzene, ak sa zavedú takéto kategórie len tak, bez nejakého hlbšieho zdôvodnenia, treba s Kamhalom súhlasiť. Opäť však treba pripomenúť, že za touto klasifikáciou sa môžu skrývať netriviálne teoretické potreby. Sám som navrhol odlišiť pravé a nepravé mená (pozri [3]), ale podotýkam, že iba v rámci teórie referencie a sémantiky. Nechcem predstierať, že v jazyku a v gramatickej teórii jazyka má táto dištinkcia nejaký reálny pendant. Gramatika pozná iba kategóriu vlastných mien vymedzenú pomocou prostriedkov gramatiky a *na účely gramatiky*. Sférou záujmu teórie referencie však má byť iba kategória pravých vlastných mien; táto klasifikácia má slúžiť len na ohraničenie pieskoviska, kde sa budeme hrať, na nič iné. Pre teóriu referencie a sémantiku potrebujeme triedu vlastných mien vymedziť inak ako pre gramatiku. Napríklad to, čo by gramatik zaradil medzi vlastné mená, nemusí byť relevantné pre teóriu referencie a sémantiku; výrazy v kalendári môžu slúžiť ako príklad vlastných mien pre gramatiku, ale nie pre teóriu referencie. Takisto gramatik možno odmietať zaradiť medzi vlastné mená niektoré výrazy, ktoré za mená pokladá teoretik referencie (nie som si istý, ale napríklad výrazy ako „34. ulica“ alebo „Nevедkove dobrodružstvá“ by gramatik asi nechcel pokladať za vlastné mená). Nemá zmysel pýtať sa, kto má pravdu: či teoretik referencie, alebo gramatik. Sledujú rôzne ciele a tomu podriaďujú aj svoje prístupy a klasifikácie.

Teraz prejdem k referencii vlastných mien. Poznámka na okraj: Pokiaľ viem, aj Kamhal zastáva názor, že vlastné mená *per se* nereferujú, ale že vlastné mená môžu byť použité na referovanie; referujú teda používatelia mien (možno by mohol byť trochu zhovievavý a pripustiť, že referujú aj použitia vlastných mien; pravdepodobne by to však bola určitá abstrakcia v tom zmysle, že použitia referujú, pokiaľ nimi niekto referoval). No najmä v prípade vlastných mien sa mi zdá celkom vhodné hovoriť o tom, že referujú aj vlastné mená, nielen ich používatelia, resp. ich použitia. Je napríklad pravda, že sa volám „Marián Zouhar“, a to aj v dobe, keď ma tak nikto nenazýva; v matrike je zapísané moje *meno*, nie nejaký výraz, ktorý možno v určitých situáciách použiť na to, aby ma niekto vyčlenil. Nie iba konkrétne použitia tohto mena sú „moje“, ale aj toto meno samo osebe je „moje“. Keby to tak nebolo, ktokoľvek by mohol nazvať kohokoľvek ktorýmkoľvek menom. S tým sa, pravda, spája požiadavka, aby sme mená individualizovali nielen na základe ich grafických a fonetických vlastností, ale aj na základe ich referentov/nositeľov. To znamená, že ak sa dvaja rôzni ľudia volajú rovnako, majú *de facto* rôzne mená (pozor na rozdiel medzi „rovnaký“ a „ten istý“). V každom prípade sa mi zdá prijateľné, že vlastné mená referujú, ak existujú určité konvencie, ktoré kodifikujú daný výraz ako meno niekoho/niečoho.

Prirodzene, keď sa hovorí, že vlastné mená referujú, nemožno pod tým rozumieť, že vlastné mená vykonávajú nejaký rečový akt. Keby sme referenciu chápali len v takomto úzkom zmysle, teda ako nejaký rečový akt, tvrdenie, že vlastné mená referujú, by bolo neudržateľné.

Nie každé použitie vlastného mena musí byť podľa Kamhala referenčné. V stati [2], 39-42 uvádza množstvo príkladov, ktoré podľa neho dokumentujú nereferenčné použitie vlastných mien. Chceme však ukázať, že príklady, ktoré Kamhal uvádza, nie sú celkom presvedčivé a nepotvrdzujú jeho tézu.

Na prvú sa však pristavme pri termíne „použitie“, ktorý vyžaduje určité spresnenie, lebo sa mi zdá, že v literatúre, ktorá zdôrazňuje, že iba použitia výrazov referujú alebo majú význam, sa tento termín používa pomerne laxne. Použitia môžu byť rozmanité. Významnú triedu tvoria použitia výrazov v *komunikácii*, na prenos myšlienok, významov, propozícií alebo čohokoľvek podobného. Niektoré použitia výrazov referujú. Komunikácia pritom môže byť verbálna alebo písomná (azda aj telepatická?). Na druhej strane napríklad možno naučiť papagája niečo vyslovovať. Mohli by sme povedať, že aj papagáj používa určité slová (zvuky?). Náhodné zhluky písmen alebo zvukov takisto môžu reprezentovať použitia výrazov v určitom veľmi širokom zmysle. Čo je však dôležité, tieto posledné prípady nepredstavujú pre nás zaujímavú kategóriu použití. Neplnia žiadnu sémanticky relevantnú úlohu. Náhodný výkrik, ktorý nemá byť nejakým rečovým aktom, nebude použitím v relevantnom zmysle. Keby sme termín „použitie“ chápali v uvedenom veľmi širokom zmysle, súhlasil by som s tým, že nie každé použitie vlastného mena referuje, ale zároveň poznamenávam, že každé sémanticky relevantné použitie vlastného mena referuje. Kamhal však zrejme namieta, že ani použitia vlastných mien v tomto úzkom zmysle nie sú výlučne referenčné.

Prvú skupinu prípadov, ktoré Kamhal uvádza na podkopanie výlučnosti referenčného použitia vlastných mien, tvoria použitia mien v písaných textoch ([2], 39). Kamhalove pochybnosti o tom, či takéto použitia vlastných mien referujú, zrejme pramenia z toho, že napísané slová nepredstavujú žiadne rečové akty (naozaj?). Ak Platón vo svojom dialógu napíše „Ako to myslíš, Sokrates“, opýtal sa Agatón, „použitím mena „Sokrates“ Platón nijako nereferoval na Sokrata ani na nikoho iného. Mohli by sme nanajvýš pripustiť, že Agatón na Sokrata referoval, a to vo vete „Ako to myslíš, Sokrates“, a aj to iba v reálnej situácii, ktorú táto veta možno zaznamenáva, no v danom zázname už zrejme nereferuje. Podobne keď Platón napísal uvedenú vetu, zrejme mohol referovať menom „Agatón“. Tieto posledné dve situácie však podľa Kamhala predstavujú nanajvýš akési „kvázireferenčné“ použitie, lebo sa vyskytujú iba v kontexte písaného textu. V prvom rade treba poznamenať, že výraz „Sokrates“ sa v uvedenom citáte nevyskytuje ako meno Sokrata. Mohli by sme povedať, že sa v texte nepoužíva, ale iba zmieňuje (resp. mohli by sme povedať, že v texte sa používa výraz označujúci meno „Sokrates“, teda výraz „Sokrates“). Celá veta „Ako to myslíš, Sokrates?“ sa tu vyskytuje iba ako znak, čo je tak vždy, keď ide o záznam priamej reči. Agatón, ktorý tieto slová vyslovil, však použil meno referenčne. Pokiaľ ide o výskyt výrazu „Agatón“, nevidím žiadnu prekážku, prečo by sme ho nemohli pokladať za referenčne použité. Kamhal totiž nijako nezodôvodňuje predpoklad, že napísané výrazy nereferujú. Nedarí sa mi azda v tomto texte referovať na Kamhala?

Evidentne sa mi to musí podariť, ak napríklad P. Cmorej vie, že kritizujem Kamhala, nie jeho. Takže meno „Agatón“ z uvedeného citátu môže referovať na Agatóna a výraz „Sokrates“ nereferuje na Sokrata, ale na určitý výraz (jednoduchý výraz, ktorý sa v citáte uvádza, nie je menom Sokrata). (Ak chce niekto tvrdiť, že referencia je iba rečový akt, musí zrejme pripustiť, že aj napísané vety môžu byť rečovými aktmi.)

Ďalší prípad Kamhal reprezentuje pomocou vety „Sokrates je mŕtvy“ ([2], 40). Ak je Sokrates mŕtvy, na čo má výraz „Sokrates“ referovať? Z toho môžeme zovšeobecniť, že ak nositeľ mena už neexistuje, resp. nikdy neexistoval, nemôžeme dané meno používať referenčne. Táto situácia je pomerne komplikovaná, preto začnem predbežným upratovaním. Ak nejaké individuum nikdy neexistovalo, evidentne nemôžeme zaviesť výraz, ktorý by ho mal pomenúvať. Nechcem sa púšťať do metafyzických otázok okolo existencie ani do problémov, ktoré vyvolávajú mená fiktívnych (t. j. v realite neexistujúcich) individií, takže bez ďalšieho argumentu tvrdím, že *ak* výrazy ako „Pierre Bezuchov“ a iné výrazy, ktoré majú označovať fiktívne individua, boli zavedené ako mená, *tak niečo* musia označovať, nech je to čokoľvek. Zjednodušene môžeme pokladať románové postavy za akési abstraktné entity, charaktery, a výrazy ako „Pierre Bezuchov“ za mená týchto charakterov. Majú teda nositeľov. V prípade mena „Sokrates“ vo vete „Sokrates je mŕtvy“ je zrejme, že ak je to meno, tak bolo zavedené pre určité individuum, Sokrata. V tejto vete použijeme *Sokratovo* meno, nie meno niekoho iného, preto sa mi zdá, že použitím mena „Sokrates“ referujeme na niekoho, kto už nežije. Nazdávam sa, že naša schopnosť referovať na niekoho jeho menom nemôže závisieť od existencie daného individua, lebo ak náhodou nevieme, či dané individuum ešte existuje, nemôžeme ani jeho meno používať referenčne, čo je značne neintuitívne. Naše používanie mien do veľkej miery parazituje na používaní iných ľudí. A. Berger (pozri [1]) by povedal, že na Sokrata môžeme teraz referovať preto, lebo existuje určitý reťazec použitia jeho mena, pričom tento reťazec je anaforický v tom zmysle, že referencia nasledujúceho použitia závisí od referencie použitia predchádzajúceho. Na to, aby sme mohli meno „Sokrates“ použiť referenčne, nemusíme predpokladať aktuálnu existenciu jeho nositeľa. Všimnite si, že keby referencia predpokladala existenciu Sokrata, veta „Sokrates je mŕtvy“ by musela byť kontradiktórická, pokiaľ pripustíme, že vlastnosti byť mŕtvy a byť existujúci (= živý) sa vylučujú. Zdá sa mi, že vhodným vysvetlením takýchto kontextov nie je popretie, že by v nich mená referovali, ale určité uvoľnenie nášho chápania referencie.

Pomerne veľká skupina nasledujúcich príkladov ([2], 40–41), ktoré Kamhal uvádza ako prípady nereferenčného použitia vlastných mien, spočíva na nedorozumení. Niekto môže napríklad zakričať „Sokrates!“, keď niekoho napomína, alebo spýtať sa „Sokrates?“, keď chce napríklad vedieť, či práve do miestnosti vstúpil Sokrates. Takýchto situácií možno vymyslieť neobmedzene veľa. Nedorozumenie spočíva v tom, že v tomto prípade „Sokrates?“ a „Sokrates!“ vystupujú ako celé vety, nie ako mená niekoho/niečoho. Prirodzene, nemá zmysel pýtať sa, na koho referuje veta „Sokrates?“. Domnievam sa, že v podstate ide o tzv. eliptické vety. Proti tomuto názoru Kamhal namietá, pričom svoju námietku chybné pokladá za potvrdenie názoru, že výrazy „Sokrates?“ alebo „Sokrates!“ sú mená, nie vety. Podľa Kamhala, ak „Sokrates!“ má byť eliptickou vetou, mala by sa dať rozšíriť na „Sokrates, napomínam

ta!“, kde sú explicitne uvedené údajné pôvodne zmlčané slová ([2], 40), pričom meno „Sokrates“ by tu už mohlo vystupovať referenčne, čo podľa Kamhala neplatí o vete „Sokrates!“ . Takže skutočnosť, že použitím „Sokrates!“ sme vykonali rečový akt napomenutia, by sa mala ukázať vo vete „Sokrates, napomínam ta!“ . Podľa Kamhala však nič také nerobíme. Táto námietka je príliš zjednodušujúca. Ak niekoho napomíname, môžeme napríklad povedať „Sokrates, nerob to!“ alebo niečo podobné. Inými slovami, eliptickú vetu, ktorú sme použili pri napomenutí, nemusíme doplniť tak, že k nej pridáme sloveso, ktoré označuje práve realizovaný druh rečového aktu (t. j. ak ide o napomínanie, nemusíme použiť tvar slovesa „napomínať“). Veta „Sokrates, nerob to!“ je takisto napomenutím. To, ako približne možno doplniť eliptickú vetu (hoci doplnenie nie je nevyhnutné na to, aby sme v danom kontexte úspešne identifikovali druh vykonaného rečového aktu), závisí od kontextu. Ďalej sa nazdávam, že vo vete „Sokrates, nerob to!“ už môže byť zrejme, že výraz „Sokrates“ je použitý referenčne, pretože hovorca chce napomenúť Sokrata, nie niekoho iného, a to, či Sokrates poslúchne alebo neposlúchne, je v danom prípade relevantná skutočnosť.

Niečo podobné platí aj v situáciách, keď napríklad niekoho niekomu predstavujeme ([2], 41). Poviem „Sokrates.“ a na niekoho ukážem, pričom na základe toho sa niekto tretí dozvie, že daná osoba je Sokrates. Opäť tu máme eliptickú (oznamovaciu) vetu typu „Toto je Sokrates“. S takouto situáciou Kamhal zmiešava iný druh situácie ([2], 41), v ktorej otázka neznie „To je kto?“ alebo „Ty si kto?“, ale „Ako sa voláš?“. Odpoveď „Sokrates.“ je v podstate skratkou za „Volám sa ‚Sokrates‘.“, kde nie je Sokratovo meno použité, ale sa iba zmieňuje (a to použitím mena tohto mena). V každom prípade výraz „Sokrates“ opäť referuje.

Pomerne zaujímavou situáciou nereferenčného použitia mena je podpisovanie sa ([2], 41) v rôznych kontextoch. Súhlasím, že keď sa človek podpíše na nejaký papier, neznamená to, že na seba referuje (to isté platí aj v prípadoch, keď niekto podpíše niekoho iného, napríklad neprítomného študenta na prezenčnej listine). S podpisovaním sa spájajú určité konvencie: prítomnosť mena danej osoby na papieri sa skôr chápe ako súhlas s uvedenými údajmi alebo niečo podobné. Dôležitý je výskyt *mena ako znaku* samého (pričom sú veľmi dôležité aj skutočné tvary daného podpisu, čo má význam pri overovaní pravosti podpisu atď.). To je prípad, keď použitie mena nevystupuje v komunikácii, takže z nášho hľadiska nie je sémanticky relevantné.

Na záver Kamhal uvádza niekoľko príkladov, ktorých cieľ mi je pomerne záhadný. Názvy kníh, miest, pseudonymy atď. sú zo sémantického hľadiska plnohodnotné mená a keď ich použijeme (v relevantnom zmysle), referujeme na ich nositeľov. Kamhal neuvádza žiadnu *situáciu*, v ktorej by použitie takéhoto výrazu nereferovalo (neuvádza totiž *žiadnu* modelovú situáciu, čo značne sťažuje pochopenie jeho zámeru).

Napokon teda musím konštatovať, že medzi prípadmi, ktoré Kamhal uvádza, sa nevyskytuje žiadne relevantné *použitie* vlastného mena, ktoré by zároveň nebolo referenčným použitím. Mnoho zdánlivo úspešných protipríkladov k téze, že vlastné mená používame (v relevantnom zmysle) iba referenčne, spočíva na prehlíadaní dôležitých rozdielov medzi použitím výrazu a zmiením sa o výraze, medzi použitím mena individua a použitím mena výrazu a medzi menom a jednoslovnou vetou.

LITERATÚRA

- [1] BERGER, A. (2002): **Terms and Truth. Reference Direct and Anaphoric**. MIT Press, Cambridge (Mass.) – London (England).
- [2] KAMHAL, D. (2002): Wittgenstein o mene, predmete a jednoduchosti. **Organon F** Príloha, 29–43.
- [3] ZOUHAR, M. (2001): Rigidné designátory a referencia. **Organon F** 8, č. 2, 150–173.